

صدور خدمات فنی و مهندسی؛ چالش‌ها و راهکارها (ویرایش اول)

آذرماه ۱۴۰۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش:

صدور خدمات فنی و مهندسی؛ چالش‌ها و راهکارها (ویرایش اول)

مدیریت پژوهش‌های اقتصادی

تهیه‌کنندگان: سید مرتضی کریمی، فرزانه صمدیان

ناظران: سهیل آل رسول، شهرام حلاج

اظهار نظرکنندگان: منیره امیرخانلو، شیما حاجی نوری

تاریخ انتشار: آبان ماه ۱۴۰۳

طبقه‌بندی موضوعی: اقتصاد ایران

واژه‌های کلیدی: صادرات خدمات فنی و مهندسی، ضمانت نامه، پیمانکاران

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست

۱. چکیده ۴
۲. مقدمه ۷
۳. مشکلات و موانع شناسایی شده ۸
۴. اهم قوانین و مقررات در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی ۱۱
۵. آسیب شناسی قانونگذاری و مقرراتگذاری در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی ۲۳
۶. جمع بندی و ارائه راهکارهای پیشنهادی ۲۴

۱. چکیده

صادرات غیرنفتی شامل دو حوزه صدور کالا و خدمات است و موفقیت در هر یک از این دو حوزه، در گرو حمایت‌های قانونی می‌باشد. صدور خدمات فنی و مهندسی می‌تواند از طریق توسعه صادرات، انتقال فناوری و ماشین‌آلات به کشور، ایجاد اشتغال و ارزآوری، دارای اثرات بسیار مثبتی برای کشور باشد. صنعت احداث (خدمات فنی و مهندسی) کشور از ظرفیت بالایی برای صادرات برخوردار است. وجود بیش از ۵۲۰۰۰ شرکت پیمانکاری و ۳۱۰۰ شرکت مهندسی مشاور و داشتن سالیانه بیش از ۲۳۳ هزار فارغ‌التحصیل رشته‌های مهندسی در کشور از یک سو نشان‌دهنده ظرفیت بالای صدور خدمات فنی و مهندسی است و از سوی دیگر کاهش بودجه عمرانی در کشور سبب بیکاری و مهاجرت شرکت‌های پیمانکاری و فارغ‌التحصیلان رشته‌های مهندسی و فرار سرمایه می‌شود، که صادرات خدمات فنی و مهندسی می‌تواند زمینه ایجاد اشتغال و مانع از فرار سرمایه از کشور گردد. یکی دیگر از ظرفیتهای صادرات خدمات فنی و مهندسی ایجاد درهم‌تنیدگی با کشورهای میزبان و قراردادان ایران در زنجیره تولید ارزش جهانی است؛ که این موضوع باعث وابستگی کشورهایی که خدمات فنی و مهندسی به آنها صادر می‌شود به ایران می‌گردد.

با توجه به روند رو به افول صادرات خدمات فنی و مهندسی، توجه به مشکلاتی که صادرکنندگان از نزدیک با آن مواجه هستند بسیار مهم است. عدم پذیرش ضمانت‌نامه‌های بانک‌های ایرانی توسط کشورهای میزبان صادرات خدمات فنی و مهندسی، بحران‌های ناشی از تغییر روابط سیاسی حاکمیت با کشورهای میزبان صادرات خدمات فنی و مهندسی، جنگ‌ها، آشوب‌ها و اقدامات تروریستی، عدم پرداخت به موقع مطالبات توسط کارفرمایان کشورهای میزبان صادرات خدمات فنی و مهندسی، مشکلات حکومت جدید افغانستان، عدم پذیرش نقل و انتقال دلار و یورو به دلیل تحریم و جهش‌های نرخ ارز در کشور، از مهم‌ترین مشکلات اعلام شده توسط بعضی شرکت‌های صادرکننده خدمات فنی و مهندسی است. اساسی‌ترین مشکلی که صادرکنندگان این حوزه با آن مواجه هستند، عدم وجود نگرش فرآیندی به مسئله صدور خدمات فنی و مهندسی و عدم وجود متولی متمرکز برای پیاده‌سازی آن در سطح ملی است. از دیگر مشکلاتی که بازار صدور خدمات فنی و مهندسی را با محدودیت مواجه کرده، عدم عضویت ایران در بعضی از بانک‌های بین‌المللی است که دسترسی به بازار صدور خدمات فنی و مهندسی در پروژه‌های تامین مالی شده توسط این بانک‌ها را محدود نموده است. از دیگر موانع می‌توان به مشکلات قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی اشاره کرد. پراکندگی موضوعی و زمانی، سطحی بودن قوانین و مقررات، قوانین ارشادی در کنار مراجع مختلف وضع و افق کوتاه مدت عمر احکام صدور خدمات فنی و مهندسی، رئوس اساسی مشکلات این قسمت هستند.

عضویت در بانک‌های بین‌المللی، پرداخت مشوق‌های صادراتی، استفاده از ظرفیتهای درگاه ملی مجوزها، دائمی کردن بند «د» تبصره ۱ قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور به عنوان حکم اثربخش و تدوین قانون دائمی و جامع در خصوص صدور خدمات فنی و مهندسی از جمله راهکارهای ارائه شده برای بهبود محیط کسب‌وکار فعالان حوزه

صدور خدمات فنی و مهندسی محسوب می‌شود. در این راستا برخی از مهم‌ترین بسترهای قانونی و مقرراتی برای اجرایی شدن راهکارهای برشمرده عبارتند از:

✓ **پیشنهاد الحاق جزء ۱ به بند "د" تبصره ۱ قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور:** در نظر گرفتن مقدار مشخصی از ردیف "اعتبار مشوق‌ها و زیرساخت‌های صادرات غیرنفتی و غیرپتروشیمی" برای صادرات خدمات فنی و مهندسی می‌تواند منابع مالی لازم را برای حمایت از صدور خدمات فنی و مهندسی فراهم آورد.

✓ **پیشنهاد وضع قانون "عضویت جمهوری اسلامی ایران در بانک‌های توسعه آسیایی، توسعه آفریقایی و توسعه بریکس":** که امکان دسترسی به بازار بزرگتر را برای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی ایجاد می‌کند.

✓ **پیشنهاد تصویب آیین‌نامه "فهرست مجوزها و استعلام‌های مرتبط با صدور خدمات فنی و مهندسی":** تصویب این آیین‌نامه و تعیین زمان مشخص برای هر گونه مجوز، استعلام و... مربوط به این حوزه، می‌تواند به چابک‌سازی فرآیند کمک شایان کند و کل فرآیند اخذ مجوزها و استعلام‌ها قابل پایش و رصد شود.

✓ **پیشنهاد الحاق بند "ب" به ماده ۸ قانون "الحاق برخی موارد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت ۲":** دائمی بودن احکام قانون و مقررات، فضای هر کسب و کاری را پیش‌بینی پذیرتر می‌کند. لذا حکم بند «د» تبصره ۱ قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور به عنوان حکم موثر در حوزه صادرات خدمات فنی و مهندسی که به موجب آن دولت مکلف به تامین ضمانت‌نامه‌های پیمانکاران و مشاوران صادرکننده خدمات فنی و مهندسی شده است، ضروریست که به یک قانون دائمی تبدیل شود.

✓ **پیشنهاد تدوین لایحه "قانون احکام دائمی مربوط به صدور خدمات فنی و مهندسی":** نظر به پراکندگی قوانین و مقررات این حوزه و همچنین عدم وجود متولی با اختیارات قانونی مکفی برای تصمیم‌گیری در خصوص مسائل صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی، لذا ضروریست قانونی جامع که مسائل مختلف صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی از قبیل اعطای تسهیلات، رفع تعهدات ارزی، امور گمرکی، تضامین، تکالیف وزارت امور خارجه و... را دربر می‌گیرد، تدوین شود و به تصویب برسد.

✓ **موافقت با درخواست صادرکنندگان متقاضی مبنی بر توسعه دامنه ماده ۴۶ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور و اصلاح آیین‌نامه اجرایی آن:** ماده ۴۶ قانون پیش‌گفته تسهیلاتی برای رفع تعهدات ارزی واردکنندگان کالا و خدمات وضع کرده است و پیشنهاد

توسعه دامنه این احکام به صادرکنندگان خدمات فنی مهندسی، گامی در جهت درخواست برخی فعالان این حوزه محسوب می‌شود.

✓ مذاکره با دولت‌های کشورهای هدف نظیر عراق، روسیه، ازبکستان، قزاقستان و ... برای ارجاع کار به شرکت‌های ایرانی در مذاکرات مقامات ارشد دو کشور

۱. مقدمه

رهایی از اقتصاد تک‌محصولی و ایجاد تنوع در اقلام صادراتی از ضرورت‌های خاص ایران است که مورد تأکید همه مسئولان و به ویژه مقام معظم رهبری در سالیان اخیر بوده است. صادرات غیرنفتی شامل دو حوزه صدور کالا و صدور خدمات است و موفقیت در هر یک از این دو حوزه، در گرو حمایت‌های قانونی و اجرایی قرار دارد. صدور خدمات فنی و مهندسی می‌تواند از طریق توسعه صادرات، انتقال فناوری و ماشین‌آلات به کشور، ایجاد اشتغال و ارزآوری، دارای اثرات بسیار مثبتی برای توسعه کشور باشد. صنعت احداث (خدمات فنی و مهندسی) کشور از ظرفیت بالایی برای صادرات برخوردار است. وجود وجود بیش از ۵۲۰۰۰ شرکت پیمانکاری و ۳۱۰۰ شرکت مهندسی مشاور و داشتن سالیانه بیش از ۲۳۳ هزار فارغ‌التحصیل رشته‌های مهندسی در کشور از یک سو نشان‌دهنده ظرفیت بالای صدور خدمات فنی و مهندسی است و از سوی دیگر کاهش بودجه عمرانی در کشور سبب بیکاری و مهاجرت شرکت‌های پیمانکاری و فارغ‌التحصیلان رشته‌های مهندسی و فرار سرمایه می‌شود که صادرات خدمات فنی و مهندسی می‌تواند زمینه ایجاد اشتغال را فراهم سازد و مانع از فرار سرمایه از کشور گردد. یکی دیگر از ظرفیتهای صادرات خدمات فنی و مهندسی ایجاد درهم‌تنیدگی با کشورهای میزبان و قراردادن ایران در زنجیره تولید ارزش جهانی است.

بر طبق برخی برآوردها، کشور ظرفیت صادرات بیش از ۲۰ میلیارد دلار خدمات فنی و مهندسی به سایر کشورها را دارد، این در حالی است که آمار صدور خدمات فنی و مهندسی در دهه گذشته روند نزولی داشته است. بیشترین آمار صادرات مربوط به سال ۱۳۹۰ معادل ۴ میلیارد و ۱۱۸ میلیون دلار به ۱۲ کشور بوده است و از آن زمان کشور با سیر نزولی صادرات خدمات فنی و مهندسی مواجه شده است، به طوری که بر پایه داده‌های مرکز تجارت جهانی صادرات خدمات فنی و مهندسی حوزه احداث ایران در سال ۲۰۱۹ (۱۳۹۸-۱۳۹۹) تنها ۴۹۲ میلیون دلار بوده است.

با توجه به روند رو به افول صادرات خدمات فنی و مهندسی و با عنایت به آنکه چند شرکت خیره و پیشکسوت در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی با مشکلات و موانعی در داخل کشور و همچنین در کشورهای میزبان صادرات خدمات فنی و مهندسی مواجه شده بودند، لذا مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، انجام پژوهشی در این زمینه را در دستور کار خود قرار داد. در این گزارش سعی شده است اهم موانع و مشکلات فراروی صدور خدمات فنی و مهندسی مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد و حتی‌الامکان راهکارهایی برای حل مشکلات بر شمرده ارائه شود. بررسی‌های انجام گرفته در خصوص اهم مشکلات و موانع صدور خدمات فنی و مهندسی گویای آن است که مشکلات و مسائل این حوزه صرفاً از بافتار (متن) قوانین و مقررات ناشی نمی‌شود و بخشی از مشکلات در ساختار و یا رفتار نهادهای مجری حاصل شده است.

به عنوان مثال علی‌رغم اینکه بند "ص" تبصره ۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور مشوق‌هایی برای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی در نظر گرفته بود اما بعضی صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی مدعی هستند که هیچگونه مشوقی را دریافت نکرده‌اند. لذا در راستای دستیابی به تصویری جامع از موانع ساختاری و رفتاری نهادها در پژوهش پیش‌رو تلاش شده است چالش‌ها در دو بخش مطالعات بافتار (قوانین و مقررات) و رفتار (رویه اجرایی) تحلیل شود. بخش

نخست عمدتاً با مطالعات کتابخانه‌ای و تفحص در قوانین و مقررات انجام پذیرفت و برای بخش دوم از طریق مصاحبه با خبرگان حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی و همچنین فعالان این حوزه سعی شده است اهم چالش‌هایی که در رویه‌های اجرایی فرا روی صادرات خدمات فنی و مهندسی وجود دارد احصاء و تحلیل شود.

در این گزارش ابتدا، اهم مشکلات و موانع فرار وری صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی اشاره می‌شود. سپس با بررسی قوانین و مقررات این حوزه به آسیب‌شناسی شیوه قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری در حوزه صادرات خدمات فنی و مهندسی پرداخته می‌شود. در بخش بعدی راهکارهایی برای بهبود محیط صدور خدمات فنی و مهندسی تشریح می‌شود و در نهایت سعی می‌شود با ارائه مجموعه پیشنهادها، ایجابی از طریق تغییر در بستر حقوقی صدور خدمات فنی و مهندسی، شرایط برای بهبود محیط کسب و کار این حوزه فراهم شود.

۳. مشکلات و موانع شناسایی شده

برپایه مستندات ارائه شده از سوی برخی صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی^۱، صدور خدمات فنی و مهندسی در سال‌های گذشته به دلایل زیر دچار مشکلات زیادی شده است که نه تنها موجب شده صادرات خدمات فنی و مهندسی کشور به شدت کاهش یابد، بلکه فعالیت این شرکتها در داخل کشور را نیز با اختلال مواجه ساخته است:

– عدم پذیرش ضمانت‌نامه‌های بانک‌های ایرانی توسط کشورهای میزبان صادرات خدمات فنی و مهندسی

عدم قبول تضامین بانک‌های ایرانی موجب افزایش هزینه مربوط به تضامین از حدود نیم درصد مبلغ قرارداد تا ده درصد مبلغ قرارداد شده است. این مسأله موجب شده پیمانکاران به ناچار مجبور به مشارکت با یک شرکت محلی و یا تامین سپرده به صورت نقدی شوند. به عنوان مثال شرکتی ایرانی در کشور قزاقستان در مناقصه‌ای برنده می‌شود. برای تهیه ضمانت‌نامه بانکی به بانک توسعه صادرات ایران رجوع می‌کند ولی کشور قزاقستان بدلیل تحریم‌ها ضمانت‌نامه این بانک را نمی‌پذیرد. در نتیجه با سپرده‌گذاری بانک توسعه صادرات در بانک قزاقی به علت تحریم‌ها هم موافق نمی‌شود و بانک توسعه صادرات مبلغ مورد نظر را به عنوان تسهیلات به شرکت ایرانی واگذار می‌نماید و از آنجایی که باز هم به علت تحریم انتقال دلار توسط بانک غیرممکن بوده، ناچاراً معادل این وجه به روبل روسیه در بانک قزاقی سپرده‌گذاری می‌شود. یعنی بانک توسعه صادرات معادل دلاری مبلغ تضمین را به شرکت صادرکننده خدمات فنی و مهندسی در قالب روبل روسیه تسهیلات می‌دهد و این مبلغ را به حساب بانک قزاق حواله می‌نماید. بعد از ۴ سال پس از اتمام قرارداد و موعد بازپس‌گیری تضمین از بانک قزاقی، ارزش روبل روسیه نسبت به دلار یک سوم می‌شود و در مقابل بانک توسعه صادرات درخواست دلار آمریکا با نرخ بهره ۷,۵

^۱ مستندات ارائه شده در این خصوص در مرکز پژوهش‌های اتاق ایران موجود است.

درصد را از شرکت صادرکننده خدمات فنی و مهندسی می‌نماید. لذا از این محل شرکت صادرکننده خدمات فنی و مهندسی ۶,۵ میلیون دلار آمریکا متضرر می‌گردد.

– بحران‌های ناشی از تغییر روابط سیاسی حاکمیت با کشورهای میزبان صادرات خدمات فنی و مهندسی

تغییر روابط سیاسی حاکمیت، قراردادهای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی را نیز تحت‌الشعاع قرار داده است. برخی از قراردادهای منعقد شده با پیمانکاران خدمات فنی و مهندسی ایرانی، توسط کشورهای طرف قرارداد به دلیل فشار کشور آمریکا یا کشورهای دیگر به طور یک طرفه نقض شده است (مانند بحران رخ داده در روابط ایران و عربستان که موجب شد تامین مالی پروژه‌هایی که شرکت‌های ایرانی در افغانستان در حال اجرا بودند و توسط عربستان تامین مالی می‌شد، قطع شود).

– جنگ‌ها، آشوب‌ها و اقدامات تروریستی

حملات گروه تروریستی داعش در کشور عراق که منجر به تعطیلی طولانی مدت و یا خاتمه قراردادهای شده و به تبع آن موجب تحمیل ضرر و زیان به شرکت‌های ایرانی گردید. به عنوان مثال یکی از شرکت‌های صادرکننده خدمات فنی و مهندسی ایرانی پنج قرارداد از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ در کشور عراق منعقد می‌نماید که پس از حملات گروه تروریستی داعش که در بعضی موارد این حملات حتی به پروژه نیز بصورت حمله راکتی انجام می‌پذیرد. به سبب این حملات بدلیل تعطیلی‌های چندساله و کند شدن اجرای کار و قطع بودجه عمرانی در کشور عراق و... هزینه‌هایی از قبیل تمدید ضمانتنامه‌ها، حراست کارگاه و حفاظت از ماشین‌آلات و تجهیزات، عدم بازگشایی اعتبارات اسنادی و متعاقبا تاخیر در پرداخت مطالبات، و در بعضی موارد نقض یکطرفه قرارداد توسط کارفرما به شرکت صادرکننده خدمات فنی و مهندسی وارد می‌گردد. مجموع ضرر و زیان ثبت‌شده و عدم‌النفع این موارد ۱۸۳ میلیون دلار گزارش شده است.

– مشکلات حکومت جدید افغانستان

عدم ثبات و عدم پیش‌بینی‌پذیری رفتارهای حکومت مستقر شده در کشور افغانستان، پیمانکاران ایرانی فعال در این کشور را با مشکلات متعددی مواجه کرده است. در مواردی حکومت طالبان در افغانستان، مطالبات تاییدشده پیمانکاران ایرانی را انکار می‌کند.

– عدم عضویت و ضعف فعالیت ایران در بانک‌های بین‌المللی

ایران عضو بانک توسعه اسلامی و بانک جهانی است و در مناقصاتی که تامین مالی توسط این بانک‌ها انجام می‌گیرد امکان شرکت در مناقصات برای پیمانکاران و مشاوران ایرانی وجود دارد. علی‌رغم این که به فعالیت ایران

در این بانک‌ها و میزان وام اخذ شده به نسبت سرمایه ایران در بانک‌های پیش‌گفته انتقاد جدی وارد است^۱، اما ایران عضو بانک توسعه آفریقایی، بانک توسعه آسیایی و بانک توسعه بریکس نیست. این موضوع دسترسی به بازار را برای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی محدود کرده است. بر پایه سایت رسمی بانک توسعه آسیا^۲، از سال ۲۰۱۷ تا کنون تعداد ۱۰۲۶۸ قرارداد با مشارکت این بانک به صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی اعطا شده است. با توجه به اینکه ایران عضو این بانک نیست، لذا پیمانکاران و مشاوران ایرانی این بازار بزرگ را از دست داده‌اند. حتی این بانک سخت‌گیری‌های بیشتری نیز دارد؛ به صورت کلی صادرکنندگان کشورهای غیر عضو، حتی به عنوان پیمانکار دست دوم نیز نمی‌توانند در اجرای پروژه‌های این بانک مشارکت داشته باشند.^۳ متأسفانه علی‌رغم این که ایران در بعضی موسسات و نهادهای زیرمجموعه بانک توسعه اسلامی (شرکت اسلامی بیمه سرمایه گذاری و اعتبار صادراتی؛ ICIEC) عضو است اما از ظرفیت‌های بانک توسعه آسیا، بانک توسعه آفریقا و بانک توسعه بریکس غافل مانده است.

– عدم امکان نقل و انتقال دلار و یورو به دلیل تحریم

به دلیل شرایط تحریمی، مبادله دلار و یورو برای شرکت‌های ایرانی با کشورهای طرف قرارداد عملاً غیر ممکن شده است و پیمانکاران به ناگزیر مجبور به انجام قرارداد با ارزهای محلی بوده که عمدتاً با نوسان زیاد مواجه شده‌اند. کاهش ارزش این ارزها در مقاطعی ضررهای چند میلیون دلاری به پیمانکاران خدمات فنی و مهندسی تحمیل کرده است. به عنوان مثال، حمله روسیه به کریمه و تحریم روسیه توسط ایالات متحده که باعث کاهش شدید و یکباره ارزش پول بعضی از کشورهای آسیای میانه از قبیل قزاقستان و بلاروس شد و از این ناحیه ضررهای هنگفتی به پیمانکاران ایرانی در این کشورها وارد گردید.

– جهش‌های نرخ ارز در کشور

عدم پرداخت به موقع مطالبات پیمانکاران توسط کشورهای طرف قرارداد، موجب عدم توانایی پیمانکاران در بازپرداخت به موقع تسهیلات ارزی شده است. همچنین، جهش‌های مکرر نرخ ارز در کشور، علاوه بر تحمیل هزینه‌های پیش‌بینی نشده به پیمانکاران و ضررهای مالی (به موجب اختلاف قیمتی بسیار زیاد)، هزینه‌های حقوقی و قضایی نیز به آنها تحمیل کرده است. در برخی از موارد، ممنوع‌الخروجی مدیران شرکتهای صدور خدمات فنی و مهندسی و حتی مسدود شدن حساب‌های بانکی هیات مدیره شرکت‌های صدور خدمات فنی و مهندسی را باعث عدم توانایی در بازپرداخت تسهیلات اخذ شده در پی داشته است. شایسته توجه است که به دلیل ممنوع‌الخروج شدن مدیران شرکتهای، امکان شرکت در مناقصات بین‌المللی و انعقاد قراردادهای جدید صدور خدمات فنی و مهندسی

^۱ مروری بر وضعیت ایران در بانک جهانی و بانک توسعه اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۱۰۵۶

^۲ <https://www.adb.org/projects/tenders>

^۳ <https://www.adb.org/business/how-to/subcontractors-eligibility-ADB-projects>

غیر ممکن شده‌است. عدم تصمیم‌گیری در خصوص تسهیلات معوق صادرکننده خدمات فنی و مهندسی باعث فرصت دادن به رقبای منطقه‌ای و آسیایی منجمله کشور ترکیه شده است.

۴. اهم قوانین و مقررات در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی

در بعضی کشورها قوانین و مقررات به صورت موضوعی دسته‌بندی می‌شوند و زمانی که قانون/مقرره به تصویب قانون گذار/مقرره‌گذار می‌رسد، هر ماده/بند/جزء بر اساس موضوع در دسته‌بندی خاص خود قرار می‌گیرد. به این کار در ادبیات تقنین کدیفیکاسیون^۱ یا دسته‌بندی قوانین یا به بیان دقیق‌تر شناسه‌گذاری قوانین گفته می‌شود. در برخی کشورها مانند ایالات متحده آمریکا وقتی ماده/بند/جزء در دسته بندی خاص خود قرار می‌گیرد، مجدداً آن دسته‌بندی به تصویب مرجع وضع مصوبه می‌رسد. به طور مثال با مراجعه به سایت تدوین قوانین ایالات متحده^۲ می‌توان ملاحظه کرد که کد ۴۱ از کدهای ۵۴ گانه، مربوط به معاملات عمومی^۳ است. به این معنی است که تمام قوانین وضع شده مربوط به معاملات عمومی ذیل این کد شماره‌گذاری شده است و دستگاه‌های اجرایی و پیمانکاران به راحتی می‌توانند آخرین اراده قانون گذار را در خصوص معاملات عمومی با مراجعه به سایت مذکور و چند کلیک ساده ملاحظه نمایند. به دلیل عدم شناسه‌گذاری در قوانین ایران، کتب متعددی وجود دارد که پدیدآورندگان آنها در زمینه‌ای خاص، صرفاً به گردآوری قوانین و مقررات می‌پردازند و انتشارات نام آشنا نیز آن را منتشر می‌کند. در این بخش تلاش شده است تا برخی از قوانین و مقررات دارای اهمیت در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی، گردآوری شوند و سپس به آسیب شناسی شیوه قانون گذاری و مقررات-گذاری حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی می‌پردازیم.

¹ Codification

² Uscode.house.gov

³ Public Contract

– اهم قوانین و احکام حکومتی مربوط به صدور خدمات فنی و مهندسی

جدول شماره ۱- سیاست‌های بالادستی (اهم قوانین، مصوبات رهبری و شوراها)

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
۱	قانون موافقتنامه عمومی همکاریهای اقتصادی، بازرگانی، سرمایه گذاری، فنی، علمی، فرهنگی، ورزشی و جوانان بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت پادشاهی عربستان سعودی	۱۳۷۹/۰۲/۲۱	ماده ۲ - ۱ - طرفهای متعاقد همکاریهای اقتصادی، بازرگانی، سرمایه‌گذاری و فنی بین دو کشور و اتباع خود اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی را تشویق خواهند نمود. زمینه‌های همکاری شامل موارد ذیل بوده اما به آنها محدود نمی‌گردد: الف - همکاری در کلیه فعالیت‌های اقتصادی از جمله صنایع، معادن، نفت، پتروشیمی، کشاورزی، دام، بهداشت، حمل و نقل، ارتباطات، مسکن و شهرسازی، جهانگردی و خدمات فنی و مهندسی.
۲	سیاست‌های کلی نظام در خصوص انرژی ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۷۹/۱۱/۰۳	الف - سیاست‌های کلی نفت و گاز ۴- گسترش تحقیقات بنیادی و توسعه ای و تربیت نیروی انسانی و تلاش برای ایجاد مرکز جذب و صدور دانش و خدمات فنی - مهندسی انرژی در سطح بین الملل و ارتقاء فن آوری در زمینه‌های منابع و صنایع نفت و گاز و پتروشیمی.
۳	قانون موافقتنامه همکاری‌های بلندمدت اقتصادی، بازرگانی، علمی، فنی و فرهنگی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت ترکمنستان	۱۳۸۲/۰۲/۲۳	ماده ۷ بند ۵- خدمات فنی - مهندسی: طرفین توافق نمودند در زمینه مطالعات، طراحی و احداث پروژه‌های بخش حمل و نقل در موارد ذیل همکاری و اقدام نمایند: ۱ - معرفی شرکتهای معتبر راهسازی و پیمانکاران پروژه‌های حمل و نقلی، ۲ - تبادل تجربیات علمی در زمینه‌های احداث پل، تونل و راهسازی، ۳ - تعیین و مطلع نمودن یکدیگر از اصول و چارچوب‌های حقوقی و قانونی لازم در خصوص نحوه همکاری شرکتهای ساختمانی و مهندسان مشاور دو کشور در زمینه‌های حمل و نقل، ۴ - طراحی و ساخت پل‌های جدید و بازسازی پل‌های موجود، ۵ - مبادله اطلاعات بین طرفین در زمینه تجهیزات فنی امنیتی، آلودگی محیط زیست (گازهای مختلف، آلودگی‌های صوتی و غیره) و زیرساخت‌های حاشیه جاده‌ها.
۴	قانون معاهده اساس روابط متقابل و اصول همکاریهای جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بلاروس	۱۳۸۶/۰۳/۲۹	ماده ۴- طرفین مناسبات خود را به منظور طرحهای مشترک در زمینه‌های مختلف از جمله صدور خدمات فنی - مهندسی، ساخت، پتروشیمی، ماشین‌سازی، عمران، حمل و نقل، صنایع و انتقال تکنولوژی گسترش خواهند داد.
۵	نقشه جامع علمی کشور - مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۹/۱۱/۱۰	فصل چهارم: راهبردها و اقدامات ملی برای توسعه علم و فناوری در کشور: راهبرد کلان ۳: جهت دادن چرخه علم و فناوری و نوآوری به ایفای نقش مؤثر در اقتصاد اقدامات ملی

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
			<p>۱۰... - کمک به بازاریابی و صادرات و خدمات پس از فروش محصولات فناورانه شرکت‌های دانش بنیان از طریق ساماندهی و هدایت جوایز و مشوق‌های صادراتی و حمایت از ایجاد سازو کارهای تبلیغاتی برای بازاریابی و توسعه شرکت‌های واسطه بازرگانی و پشتیبانی؛ (۳)</p> <p>راهبرد کلان ۱۲: جهت دهی به چرخه علم و فناوری و نوآوری برای ایفای نقش آفرینی مؤثرتر در حوزه فنی و مهندسی</p> <p>اقدامات ملی:</p> <p>۱ - تقویت شرکت‌های فنی و مهندسی به منظور کسب توان طراحی مفهومی و پایه؛</p> <p>۲ - حمایت از شرکت‌های طراحی مهندسی برای مشارکت در طرح‌های بین‌المللی؛</p> <p>۳ - ایجاد سازوکارهای لازم به منظور تحصیل و تشویق صادرات و خدمات فنی و مهندسی؛</p>
۶	سیاست‌های کلی آمایش سرزمین - مصوب مقام معظم رهبری	۱۳۹۰/۰۹/۲۱	<p>ز- استفاده از موقعیت ممتاز جغرافیایی در جهت کسب جایگاه شایسته منطقه ای و جهانی از طریق: ... ۶- ایفای نقش محوری در تعاملات علمی - فنی با منطقه و سایر کشورها با صدور خدمات فنی، مهندسی و آموزشی.</p>
۷	سیاست‌های کلی آمایش سرزمین - ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰/۰۹/۲۱	<p>ز- استفاده از موقعیت ممتاز جغرافیایی در جهت کسب جایگاه شایسته منطقه ای و جهانی از طریق: ... ۶- ایفای نقش محوری در تعاملات علمی - فنی با منطقه و سایر کشورها با صدور خدمات فنی، مهندسی و آموزشی.</p>
۸	قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت	۱۳۹۱/۰۲/۱۹	<p>ماده ۳- وظایف و اختیارات وزارت نفت به شرح زیر است: ث - امور منابع انسانی، علمی و فناوری: ... ۵ - اتخاذ سیاست‌های حمایتی در مورد شرکتها و مؤسسات داخلی حوزه صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی به منظور توانمندسازی و افزایش توان رقابتی آنها جهت ساخت تجهیزات و صدور خدمات فنی و مهندسی در عرصه‌های بین‌المللی و در راستای ارتقای شاخصهای بهره‌وری در اقتصاد ملی</p>
۹	سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۲/۱۱/۲۹	<p>۱۰. حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق:</p> <ul style="list-style-type: none"> - تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم. - گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز. - تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات. - برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید، و تنوع بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به ویژه با کشورهای منطقه. - استفاده از ساز و کار مبادلات تهاتری برای تسهیل مبادلات در صورت نیاز. - ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف.

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
۱۰	قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳/۰۳/۰۱	<p>ماده ۴۸-ب- به‌منظور گسترش صادرات دانش فنی و خدمات فنی، طراحی و مهندسی و پیمانکاری کشور با اولویت زنجیره صنایع و صنایع معدنی و همچنین جلوگیری از خام‌فروشی و تکمیل زنجیره ارزش و رویکرد جهش اقتصادی و در راستای توسعه و ارتقای نقش و جایگاه بخش معدن و صنایع معدنی در توسعه کشور، دولت مکلف است اقدامات زیر را در طول اجرای برنامه انجام دهد:</p> <p>۱-۱- امکان‌سنجی و شناسایی کشورهای هدف صادرات دانش فنی و خدمات فنی، طراحی و مهندسی و پیمانکاری و مبادله موافقتنامه توسعه همکاری در بخش معدن و صنایع معدنی اعم از اکتشاف، بهره‌برداری و فراوری</p> <p>۱-۲- صدور بیمه‌نامه و تضامین به‌نام صادرکننده خدمات انتقال دانش فنی، طراحی، مهندسی و پیمانکاری توسط شرکتهای بیمه، صندوق‌های ضمانت و صندوق ضمانت صادرات ایران برای صادرکنندگان به کشورهای هدف صادراتی</p> <p>۱-۳- تعریف و ارائه خدمات کنسولی ویژه به شرکتهای مذکور توسط وزارت امور خارجه و همچنین امضا و مبادله موافقتنامه‌های همکاری با کشورهای هدف صادراتی</p> <p>۱-۴- شناسایی و حمایت از شرکتهای ایرانی واجد توانمندی‌های خاص برای ایفای نقش مبتکرانه در عرصه بین‌المللی و فراهم نمودن زمینه حضور شرکتهای ایرانی دارای توانمندی لازم جهت صادرات دانش فنی و خدمات فنی، طراحی و مهندسی و پیمانکاری و تولیدکننده تجهیزات و ماشین‌آلات معدنی در عرصه بین‌المللی از جمله نمایشگاههای بین‌المللی و بازارهای جهانی</p>
۱۱	قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳/۰۳/۰۱	<p>سیاست (دیپلماسی) اقتصادی</p> <p>ماده ۱۰۱- در اجرای بندهای (۱۰) و (۲۲) سیاست‌های کلی برنامه پنجساله هفتم و به‌منظور تقویت رویکرد اقتصادمحور در سیاست خارجی و روابط منطقه‌ای و جهانی و تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان، وزارت امور خارجه مکلف است با استفاده از تمام امکانات و ظرفیت‌های سیاست خارجی، روابط دوجانبه، سیاست (دیپلماسی) همسایگی و سیاست (دیپلماسی) چندجانبه و بین‌المللی برای پیشبرد سیاست (دیپلماسی) اقتصادی، اقدامات زیر را حسب مورد با رعایت اصول هفتاد و هفتم (۷۷)، هشتماد (۸۰) و یکصد و بیست و پنجم (۱۲۵) قانون اساسی انجام دهد:</p> <p>خ- کمک به ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی با تأکید بر استفاده از ظرفیت سازمان‌های شانگهای، بریکس، اگو و اتحادیه اقتصادی اوراسیا از طریق تقویت ابعاد مختلف گذر (ترانزیت) (انرژی، کالا، مسافر و گردشگری)، توسعه سواحل مکران با اولویت تکمیل بندر چابهار، تکمیل و متصل نمودن کلیه بنادر گذری (ترانزیتی) سواحل شمالی و جنوبی کشور با تأکید بر منطقه آزاد اروند و منطقه ویژه اقتصادی امیرآباد، تنوع‌بخشی هر چه بیشتر به بازارهای صادراتی و وارداتی کشور، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، یافتن سازوکارهای مقابله با تحریم‌های بانکی و بیمه‌ای به‌ویژه از طریق گسترش پیام‌رسان‌های بانکی جایگزین سوئیفت، کمک به جذب سرمایه و فناوری خارجی و بهره‌گیری از کشت فراسرزمینی در راستای ارتقای امنیت غذایی کشور، پیگیری امور حقایقه‌ها از کشورهای همسایه و بهره‌مندی کشور از دستاوردهای علمی و فناورانه دیگر کشورها در امر مصرف و توزیع آب، اتصال شبکه‌های انرژی کشورهای همسایه به شبکه داخلی کشور، ارتقای صنعت گردشگری اعم از</p>

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
			گردشگری سلامت، سیاحتی، علمی و زیارتی، ارتقای جایگاه کشور در زمینه تجارت با تأکید بر تجارت فناوری و دانش‌بنیان و صدور خدمات فنی و مهندسی، انتقال و خدمات معاوضه (سوآپ) انرژی اتم از گاز، نفت و برق با همکاری کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط به‌ویژه وزارتخانه‌های راه و شهرسازی، جهاد کشاورزی، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، نفت، نیرو و صنعت، معدن و تجارت، شورای عالی مناطق آزاد تجاری صنعتی و ویژه اقتصادی، نهادهای انقلابی و بخش‌های غیردولتی اعم از بخش‌های تعاونی و خصوصی از جمله اتاق‌های بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و تعاون مرکز و استان‌ها

جدول شماره ۲. سیاست‌های حمایتی (اهم قوانین، مصوبات رهبری و شوراها)

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
۱	قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمانها و مجامع بین‌المللی	۱۳۶۵/۰۱/۲۶	ماده واحده - عضویت دولت ایران در سازمانها و مجامع بین‌المللی به شرح فهرست پیوست تأیید و به دولت اجازه داده می‌شود نسبت به پرداخت حق عضویت‌های معوقه اقدام نماید. ... ۳۳ - بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه معروف به (بانک جهانی) وزارت امور اقتصادی و دارایی
۲	قانون عضویت جمهوری اسلامی ایران در بانک توسعه اسلامی	۱۳۶۶/۱۱/۰۶	ماده واحده - به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود تا به عضویت بانک توسعه اسلامی با میزان سهم سرمایه برابر دو و نیم میلیون (۲,۵۰۰,۰۰۰) دینار اسلامی در آید.
۳	قانون مالیات‌های مستقیم با اصلاحات و الحاقات بعدی	۱۳۶۶/۱۲/۰۳	ماده (۱۲۷) - ج: موارد زیر مشمول مالیات اتفاقی نخواهد بود: جوایزی که دولت برای تشویق صادرات و تولید و خرید محصولات کشاورزی پرداخت می‌نماید.
۴	قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در شرکت اسلامی بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادرات و خرید پنج هزار (۵۰۰۰) سهم از سهام شرکت مذکور به ارزش پنج میلیون (۵۰۰۰۰۰۰) دینار اسلامی	۱۳۷۳/۰۲/۱۸	ماده واحده - به دولت اجازه داده می‌شود نسبت به عضویت در شرکت اسلامی بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادرات، وابسته به بانک توسعه اسلامی و پذیره‌نویسی اولیه سهام سرمایه آن به تعداد پنج هزار سهم، هر سهم به ارزش هزار دینار اسلامی، اقدام نموده و در افزایش سرمایه‌های آتی شرکت یاد شده، با تصویب هیأت وزیران شرکت نماید.
۵	قانون چگونگی اداره صندوق ضمانت صادرات ایران	۱۳۷۵/۰۷/۱۵	تمام مقرره مرتبط است

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
۶	قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت	۱۳۸۰/۱۲/۱۹	ماده ۶۵- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است هر ساله مبلغی را در لایحه بودجه سالانه برای اعطای اعتبار صدور خدمات فنی و مهندسی (اعتبار فروشنده و اعتبار خریدار) و همچنین مابه التفاوت نرخ سود منظور دارد این مبلغ به عنوان سپرده دولت نزد بانک توسعه صادرات منظور می گردد و نحوه پرداخت اعتبار و تفاوت سود و کارمزد بر اساس آیین نامه ای خواهد بود که به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور با هماهنگی شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.
۷	قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور و اصلاح ماده (۱۱۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹، ۱۷، ۱۳۷۹ و شرکتهای غیردولتی می شوند، از تسهیلات صدور ضمانتنامه بانکی، تأمین اعتبارات بانکی و پوشش بیمه‌ای در نظر گرفته شده برای صدور خدمات فنی و مهندسی برخوردار می گردند.	۱۳۸۲/۰۳/۱۲	ماده ۲) ب - مشاوران، پیمانکاران و سازندگان داخلی که از طریق شرکت در مناقصه، عهده دار انجام تمام یا بخشی از طرحهای عمرانی و صنعتی دستگاههای اجرایی، موضوع ماده (۱۱) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹، ۱۷، ۱۳۷۹ و شرکتهای غیردولتی می شوند، از تسهیلات صدور ضمانتنامه بانکی، تأمین اعتبارات بانکی و پوشش بیمه‌ای در نظر گرفته شده برای صدور خدمات فنی و مهندسی برخوردار می گردند. ۱۹ - وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلفند ظرف مدت دو ماه از تاریخ تصویب این قانون، ضوابط اجرایی و آیین نامه‌های لازم برای گشایش اعتبار اسنادی اتکائی (Back to Back) و پیش خرید (سلف خریدن) و تنزیل (Discount) کردن اعتبارات اسنادی صادراتی را با حق رجوع و بدون حق رجوع، به بانکها ابلاغ نمایند. بعد از ابلاغ آیین نامه کلیه بانکهای کشور با رعایت ضوابط، این قبیل خدمات را به صادرکنندگان کالا و خدمات فنی و مهندسی ارائه می نمایند.
۸	قانون امور گمرکی	۱۳۹۰/۰۹/۲۲	ماده ۷۱ - صدور موقت، رویه گمرکی است که به موجب آن کالاهای مجاز برای اهداف معینی شامل ساخت، پردازش، تعمیر، تکمیل، شرکت در نمایشگاه یا به عنوان وسایل نقلیه برای استفاده شخصی یا تردد بین ایران و کشورهای دیگر یا ماشین آلات و تجهیزات برای انجام خدمات فنی و مهندسی به طور موقت و ظرف مهلت معینی که در آیین نامه اجرائی این قانون مشخص می شود به خارج از کشور صادر و سپس به کشور بازگردانده شود.
۹	قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیاتهای مستقیم	۱۳۹۱/۰۶/۰۶	ماده ۱۲- کارگران ایرانی اعزامی موضوع قراردادهای صدور خدمات فنی به خارج از کشور به شرح داشتن گواهینامه شغلی از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی از پرداخت هرگونه عوارض و مالیات معاف می باشند.
۱۰	قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)	۱۳۹۳/۱۲/۲۳	به صندوق توسعه ملی اجازه داده می شود با رعایت قوانین مربوط به منظور صدور ضمانتنامه یا تأمین نقدینگی برای پیش پرداخت و تجهیز کارگاه پیمانکاران خصوصی ایرانی که در مناقصه های خارجی برنده می شوند و یا شرکتهایی که موفق به صدور کالا یا خدمات فنی مهندسی می شوند، در بانکهای داخل و خارج سپرده گذاری ارزی نمایند.

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
۱۱	قانون مالیاتهای مستقیم با اصلاحات و الحاقات بعدی	اصلاحی قانون مالیاتهای مستقیم ۱۳۹۴/۰۴/۳۱	ماده ۱۴۱- صد درصد (۱۰۰٪) درآمد حاصل از صادرات خدمات و کالاهای غیرنفتی و محصولات بخش کشاورزی و بیست درصد (۲۰٪) درآمد حاصل از صادرات مواد خام و کالاهای واسطه ای نیمه خام مشمول مالیات با نرخ صفر می‌گردد. فهرست مواد خام و کالاهای نفتی و کالاهای واسطه ای نیمه خام به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت و نفت و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
۱۲	قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور	۱۳۹۵/۱۱/۱۰	ماده ۱۶ جزء "خ" بند ۲- اعطای تسهیلات صادرات خدمات فنی و مهندسی به شرکتهای خصوصی و تعاونی ایرانی که در مناقصه های خارجی برنده می شوند از طریق منابع خود یا تسهیلات اتحادیه ای (سندیکایی)
۱۳	قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور	۱۳۹۵/۱۱/۱۰	ماده ۲۰- ب - کلیه بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری مجازند از کلیه منابع خود به شرکتهای بخش خصوصی و تعاونی ایرانی صادر کننده کالاها و خدمات فنی مهندسی تسهیلات ارزی یا معادل ریالی آن به نرخ روز بازار آزاد با نرخ سود مشابه تسهیلات ارزی پرداخت کنند. بازپرداخت این تسهیلات و سود آن به صورت ارزی می باشد. ب - اولویت در پرداخت تسهیلات توسط بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری در شرایط مساوی به ترتیب برای سرمایه در گردش مورد نیاز صادرکنندگان، سرمایه در گردش مورد نیاز تولیدکنندگان کالاها یا خدمات صادراتی، سرمایه گذاری برای تولید یا تجارت کالاها یا خدمات صادراتی، سرمایه گذاری برای تولید کالاها و یا خدمات دارای بازار و قابل فروش در داخل کشور با سودآوری بیشتر می باشد.
۱۴	قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰ - ۱۳۹۶)	۱۳۹۵/۱۲/۱۴	ماده ۴- پ - اولویت اقتصادی در سیاست خارجی کشور با هدف جذب دانش و نوآوری از کشورهای صاحب فناوری و توسعه بازارهای صادراتی (کالایی و کشوری) خدمات فنی و مهندسی و کالاهای ایرانی، اعزام نیروی کار، جذب اساتید و متخصصان برای آموزش و انتقال فن و فناوری (تکنولوژی) برای نیروهای ایرانی، تلاش برای الحاق به سازمان تجارت جهانی برای جلوگیری از اعمال تبعیض های ناروا علیه صادرات ایران با رعایت مصالح کشور
۱۵	قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰ - ۱۳۹۶)	۱۳۹۵/۱۲/۱۴	تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، تأمین مالی و جذب سرمایه گذاری خارجی و دستیابی به فناوری های نوین و ایجاد زمینه های لازم برای حضور بخش غیردولتی در دیگر کشورهای منطقه و کشورهای جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی در چهارچوب سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی
۱۶	قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی	۱۳۹۸/۰۳/۱۵	ماده ۱۰- تبصره زیر جایگزین تبصره های (۱) و (۲) ماده (۱۲) قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱/ ۵/ ۱۳۹۱ می شود: تبصره - سازمان تأمین اجتماعی مکلف است به منظور بیمه کارکنان ایرانی دارای گواهینامه شغلی که در ارتباط با اجرای قراردادهای صدور خدمات فنی و مهندسی به خارج از کشور اعزام می شوند حق بیمه

ردیف	نام قانون/مقرره	سال تصویب	حکم قانون/مقرره
			قراردادها (پیمان‌ها) را به صورت ریالی صرفاً بر اساس صورت‌مزد یا حقوق ماهیانه کارکنان محاسبه و وصول کند و مفاصاحساب قرارداد و یا پیمان‌ها را صادر کند.
۱۷	قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار	۱۴۰۱/۰۲/۰۵	ماده ۱- تبصره ۳ - چنانچه هر یک از مراجع صدور مجوز در موعد مقرر در درگاه ملی مجوزهای کشور، پاسخ درخواست‌کننده مجوز را اعم از قبول یا رد اعلام نکند، به منزله موافقت در نظر گرفته شده و مجوز مورد نظر از طریق درگاه ملی مجوزهای کشور به طور خودکار صادر شده و در اختیار متقاضی قرار می‌گیرد. تمامی مسؤولیت‌های حقوقی و صنفی که در رابطه با مجوزهای صادره، بر عهده مرجع صادرکننده است، در خصوص مجوزهای صادره شده در این فرآیند نیز پابرجاست. مرجع صدور مجوز در صورت رد درخواست، موظف است دلایل و مستندات تصمیم خود را به صورت مکتوب به اطلاع متقاضی برساند.
۱۸	قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور	۱۴۰۳/۰۲/۳۱	تبصره ۱- د - تمامی شرکتهای صادرکننده خدمات فنی- مهندسی که برای استفاده از منابع بین‌المللی در سقف بند «ج» این تبصره، برای اجرای طرح در خارج از کشور با مشکل ضمانتنامه مواجه هستند، با تأیید سازمان توسعه تجارت ایران مشمول تسهیلات این تبصره خواهند بود. بانکهای عامل مکلفند در ازای اخذ وثایق مورد تأیید بانکی از شرکتهای متقاضی تسهیلات خارجی نسبت به صدور گواهی اخذ وثیقه و اعلام آن به وزارت امور اقتصادی و دارایی اقدام نمایند. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است پس از دریافت گواهی وثیقه بانکی نسبت به صدور ضمانتنامه دولتی برای شرکت متقاضی و به ذی‌نفعی دولت کشور مقصد، اقدام و نسخه‌ای از آن را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال نماید....
۱۹	قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳/۰۳/۰۱	ماده ۱۱- الف- در اجرای بند (۲) سیاست‌های کلی برنامه پنجساله هفتم مبنی بر ایجاد ثبات در سطح عمومی قیمت‌ها و نرخ ارز؛ ۲- صادرکنندگان خرد از جمله صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی، محصولات صنعتی دانش‌بنیان و خلاق، محصولات باغی و کشاورزی و صنایع دستی می‌توانند ارزش حاصل از صادرات خود را در مرکز مبادله ارز و طلای ایران عرضه نموده یا پس از اعلام به بانک مرکزی، برای واردات کالاهای مجاز که بانک مرکزی با تأمین ارز آنها موافقت کرده است، توسط خود یا دیگر واردکنندگان مورد استفاده قرار دهند. صادرکنندگان خرد موضوع این جزء با توجه به نوع و حجم کالا یا خدمت صادرشده، به پیشنهاد وزیر صنعت، معدن و تجارت و با همکاری وزرای جهاد کشاورزی و میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و معاون علمی و فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان رئیس‌جمهور، توسط هیأت وزیران تعیین می‌شوند.

– اهم مصوبات هیأت وزیران و مصوبات در حکم مصوبات هیأت وزیران

جدول شماره ۳. اهم مصوبات هیات وزیران و... (مادون قانون)

ردیف	نام قانون/مقرره	تاریخ تصویب	حکم قانون/مقرره
۱	آیین‌نامه اجرایی حمایت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی	۱۳۸۹/۰۲/۰۸	تمام مواد
۲	سند راهبرد ملی توسعه صادرات غیرنفتی کشور	۱۳۹۰/۰۱/۲۱	هدف‌گذاری در خصوص صادرات غیرنفتی اعم از صدور خدمات فنی و مهندسی برپایه قانون برنامه پنجم
۳	بسته نرخ‌های کارمزد (حق بیمه) خدمات صندوق ضمانت صادرات ایران	۱۳۹۴/۰۹/۲۲	تعریف انواع بیمه‌های صادرات و نرخ کارمزد آنها
۴	تصویب‌نامه ستاد فرماندهی اقتصادی مقاومتی در خصوص بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی سال ۱۳۹۹	۱۳۹۹/۰۴/۰۴	تخصیص و نحوه استفاده از منابع و همچنین حمایتها از صادرکنندگان اعم از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی. در سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نیز تصویب‌نامه‌هایی توسط ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی وجود دارد.
۵	آیین‌نامه اجرایی شورای برنامه ریزی و توسعه استان	۱۳۹۸/۰۳/۱۲	ماده ۶- ط - ارایه برنامه‌هایی برای توسعه صدور خدمات فنی و مهندسی استان
۶	تصویب‌نامه در خصوص اقدام کلیه دستگاه‌های اجرایی نسبت به انجام تمهیدات لازم جهت تحقق مفاد سند ملی راهبرد انرژی کشور	۱۳۹۶/۰۵/۰۷	ج-۱- راهبردهای کلی بخش انرژی ۱۸- توسعه صادرات کالا و تجهیزات دانش بنیان و خدمات فنی مهندسی بخش انرژی ج-۲- راهبردهای نفت و گاز ۱۳- گسترش بازارهای صدور خدمات فنی مهندسی و فناوری انرژی
۷	مصوبه شورای عالی انرژی در خصوص سند ملی راهبرد انرژی کشور	۱۳۹۵/۰۲/۰۷	۱۸ - توسعه صادرات کالا و تجهیزات دانش بنیان و خدمات فنی مهندسی بخش انرژی ۱۳ - گسترش بازارهای صدور خدمات فنی مهندسی و فناوری انرژی
۸	آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی	۱۳۹۱/۱۲/۲۹	ماده ۱۲۷ (اصلاحی ۱۳۹۳, ۰۸, ۰۴) - در موارد زیر برای کالای صدور موقت به جای تضمین به اخذ تعهد کتبی اکتفا می‌شود: ث - ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز اجرای پروژه‌های برون مرزی پس از تأیید دبیرخانه کارگروه موضوع ماده (۱۹) آیین‌نامه اجرایی حمایت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی و اخذ تعهد کتبی از مدیرعامل شرکت توسط گمرک ایران.
۹	آیین‌نامه اجرایی ماده (۹) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار	۱۳۹۳/۰۶/۰۴	ماده ۲- وزارت امور خارجه در راستای سیاست‌های توسعه روابط اقتصادی، ظرفیت‌های روابط خارجی و توانمندی‌های سیاسی و کارشناسی، نمایندگی‌ها را به گونه‌ای مدیریت و هدایت نماید تا حوزه‌های اولویت دار ذیل به صورت عملیاتی

ردیف	نام قانون/مقرره	تاریخ تصویب	حکم قانون/مقرره
			<p>مورد حمایت و پشتیبانی قرار گیرند: ت - تسهیل صدور خدمات فنی و مهندسی شرکت های سرمایه گذاری و تجاری ایران در کشورهای هدف از طرق مختلف از جمله شناسایی و برقراری ارتباط با شرکت های سرمایه فرست، بازرگانان و شرکت های تجاری در این کشورها</p> <p>ماده ۴- دستگاه های اجرایی و اتاق ها موظفند هر ساله اولویت های خود در حوزه های تولیدات مشارکتی، جذب سرمایه، جذب گردشگر، صدور کالا و خدمات فنی و مهندسی و همچنین بازار کار را به منظور هماهنگی مستمر و در جهت استفاده از ظرفیت های روابط خارجی در کشورهای هدف در اختیار وزارت امور خارجه قرار دهند. در سال اول، موعد مقرر برای ارائه اولویت ها یک ماه پس از ابلاغ این آیین نامه خواهد بود.</p> <p>ماده ۵ - به منظور تمرکز اطلاعات قوانین و مقررات اقتصادی، تجاری، خدمات فنی و مهندسی و گردشگری در ارتباط با کشورهای مختلف و همچنین تجار، سرمایه گذاران و تولیدکنندگان داخلی و خارجی و ایرانیان مقیم خارج از کشور، بانک اطلاعات اقتصادی در وزارت امور خارجه با همکاری نمایندگی ها، دستگاه های اجرایی و اتاق ها ایجاد خواهد شد. طرح ایجاد بانک اطلاعاتی ظرف سه ماه پس از ابلاغ این آیین نامه، توسط دبیرخانه تهیه و جهت تصویب به کارگروه ارائه می گردد.</p>
۱۰	اختصاص مبلغ بیست میلیون یورو از حساب ذخیره ارزی به منظور تأمین مالی صادرات کالا، خدمات فنی مهندسی و اجرای طرحها در کشور گرجستان و پوشش ریسک توسط صندوق ضمانت صادرات ایران	۱۳۸۴/۰۲/۰۳	پوشش ریسک های صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی به کشور گرجستان
۱۱	اختصاص مبلغ سیصد میلیون دلار از محل حساب ذخیره ارزی به منظور تأمین مالی صادرات کالا، خدمات فنی و مهندسی و اجرای طرحها در کشورهای قاره آفریقا	۱۳۸۳/۱۰/۲۸	اختصاص مبلغ سیصد میلیون دلار جهت توسعه صادرات به کشورهای قاره آفریقا
۱۲	اختصاص مبلغ یکصد و پنجاه میلیون دلار از محل حساب ذخیره ارزی به منظور پوشش ریسک تأمین مالی صادرات کالا، خدمات فنی و	۱۳۸۳/۱۰/۲۸	پوشش ریسک صندوق ضمانت صادرات به موجب طرحهایی که دولت در کشورهای دیگر تصویب می کند

ردیف	نام قانون/مقرره	تاریخ تصویب	حکم قانون/مقرره
	مهندسی و اجرای طرحها در کشورهای دیگر به صندوق ضمانت صادرات ایران		
۱۳	اتخاذ تصمیماتی به منظور تشویق صادرات خدمات فنی و مهندسی، واردات ماشین آلات و تجهیزات مستعمل، طرح اصلاح باغات پسته، فعال شدن شعب سازمان توسعه تجارت ایران در خارج از محل سفارتخانه های جمهوری اسلامی ایران و ایجاد پایانه های صادراتی گل و گیاه	۱۳۸۳/۱۲/۰۴	۱ - به منظور تشویق صادرات خدمات فنی و مهندسی، واردات ماشین آلات و تجهیزات مستعمل استفاده شده در کارگاههای مربوط به پروژه های خارج از کشور شرکت های صادرکننده خدمات فنی و مهندسی پس از تأیید کارگروه ماده (۱۹) آیین نامه اجرایی حمایت های دولت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی با پرداخت سود بازرگانی و عوارض گمرکی مجاز می باشد.
۱۴	اتخاذ تصمیماتی در خصوص اعطای اعتبار به کشور جیبوتی موضوع تصویب نامه و تعیین شرایط اعطای اعتبار جهت صدور خدمات فنی و مهندسی توسط بانک توسعه صادرات ایران از محل صندوق ذخیره ارزی به کشورهای ازبکستان و جیبوتی	۱۳۸۳/۰۶/۰۷	اعطای اعتبار برای کمک به طرح های صدور خدمات فنی و مهندسی به کشورهای جیبوتی و ازبکستان
۱۵	تشکیل ستادی به منظور بررسی، هماهنگی و تصمیم گیری در خصوص روابط اقتصادی و تجاری و صدور خدمات فنی و مهندسی و پیگیری همکاری های مهم و راهبردی با کشورهای آفریقایی و تامین منابع مالی و اعتباری برای کمک به توسعه کشورهای مزبور	۱۳۸۲/۱۲/۲۷	تشکیل ستادی با عضویت اعضای رده بالای قوقه مجریه برای توسعه صدور خدمات فنی و مهندسی به کشورهای آفریقایی
۱۶	معافیت صادرات کلیه کالاها و خدمات از سپردن هرگونه پیمان و تعهد ارزی	۱۳۸۱/۰۳/۲۶	تمام مقرره مرتبط است
۱۷	منظور نمودن چهار درصد از سود تسهیلات بانکی پرداخت شده به صادر کنندگان خدمات فنی و مهندسی به عنوان یارانه از سوی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در بودجه های سالانه منظور گردد.	۱۳۷۹/۰۷/۲۵	چهار درصد (۴٪) از سود تسهیلات بانکی پرداخت شده به صادر کنندگان خدمات فنی و مهندسی به عنوان یارانه از سوی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در بودجه های سالانه منظور گردد.

ردیف	نام قانون/مقرره	تاریخ تصویب	حکم قانون/مقرره
۱۸	آیین نامه نحوه اعطای اعتبارات به طرح‌های صادرات خدمات فنی و مهندسی	۱۳۷۶/۰۵/۰۴	تمام مقرره مرتبط است
۱۹	ظرفیت پیمانکاران سرمایه گذار و صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی - مصوب سازمان برنامه و بودجه کشور	۱۳۹۶/۰۷/۱۵	<p>به استناد تبصره ماده ۲۰ آیین نامه طبقه بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران (شماره ۱۳/۴۸۰/ت/۲۳۲۵۱ مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۱۱ هیئت وزیران)، به منظور فراهم آوردن زمینه رشد و ارتقاء صنعت ساخت در کشور و تشویق پیمانکاران به اجرای پروژه‌های عمرانی که بصورت سرمایه گذاری واگذار می-شود و همچنین به منظور ترغیب صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی به اجرای پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور، از تاریخ ابلاغ این بخشنامه کارهای انجام شده توسط پیمانکاران به شرح ذیل بعنوان ظرفیت کاری آنها (اعم از تعداد و مبلغ کار مجاز) محاسبه نشده و صرفاً برای محاسبه امتیاز تخصص و تجربه کاری منظور خواهد شد:</p> <p>۱) پروژه های عمرانی که بصورت سرمایه گذاری توسط شرکت پیمانکار انجام می‌شود.</p> <p>۲) پروژه‌های برون مرزی که توسط صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی انجام می‌شود.</p>
۲۰	فهرست مجوزهای کسب و کار تایید محور	۱۴۰۳/۰۱/۲۵	ردیف ۱۲۳۱ جدول: گواهی خروج موقت ماشین آلات و تجهیزات مورد نیاز اجرای پروژه فنی و مهندسی
۲۱	آیین- نامه اجرایی تبصره (۶) بند (ح) ماده (۲) مکرر قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۱۴۰۱/۰۹/۲۷	مصوبات کارگروه بازگشت ارز حاصل از صادرات در خصوص صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی
۲۲	سند تحول دولت مردمی - مصوب رئیس جمهور	۱۴۰۰/۱۲/۰۸	<p>مبحث ششم - ارز و تجارت خارجی: چالش ۱: میزان پایین سرانه و ارزش صادرات غیرنفتی</p> <p>عامل ۱: بی ثباتی در سیاست های ارزی ناشی از تسلط سیاست مالی دولت</p> <p>راهبرد ۱: اتخاذ سیاست ارزی صادرات محور</p> <p>اهم اقدامات: ۲. تحریک و حمایت از صادرات خدمات بویژه خدمات مهندسی، درمان و دانش بنیان (میان مدت - معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت امور خارجه).</p>

۵. آسیب شناسی قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی

در جداول شماره (۱) و (۲) بخشی از قوانین و مقررات مربوط به صدور خدمات فنی و مهندسی ذکر شده‌اند. اگرچه تعداد نسبتاً زیادی از احکام منسوخ و دارای مدت موقت که در این حوزه وضع گردیده بودند ذکر نشده است. با بررسی مجموعه مصوبات می‌توان به مجموعه‌ای از آسیب‌ها و نقائص به شرح ذیل اشاره کرد:

- **پراکندگی موضوعی و زمانی:** با نگاهی به جداول می‌توان ملاحظه نمود که قانون‌گذار و مقررگذار هر دو در این حوزه احکام را بسیار پراکنده وضع کرده‌اند. موضوعات، خرد و قطعه‌قطعه شده‌اند و این موضوعات خردشده از دهه ۵۰ تا به امروز به تصویب دولت‌ها و مجالس مختلف و دارای ترجیحات گاه مغایر رسیده است که این امر منجر به سردرگمی کارگزار و ناظر از طرف دولت و نیز خود صادرکننده خدمات فنی و مهندسی خواهد شد و عملاً باعث می‌شود که به دلیل نسخ قوانین و مقررات توسط یکدیگر، کشف آخرین اراده واضع سخت شود.
- **سطحی بودن قوانین و مقررات:** غالب مواد قانونی موجود در خصوص صدور خدمات فنی و مهندسی به صورت پراکنده لابلای قوانین با موضوعات دیگر قرار گرفته‌اند و عملاً به عنوان یک موضوع فرعی در دل یک قانون بزرگ‌تر به آنها پرداخته شده است. در خصوص مقررات نیز غالب احکام مصوب به صورت تک پیشنهاد و در یک موضوع خاص و در قالب چند بند و چند ماده مختصر وضع شده‌اند.
- **قوانین ارشادی در کنار مراجع مختلف وضع:** در این حوزه گاه با قوانینی مواجه هستیم که دارای احکام ارشادی هستند و با عباراتی از قبیل «حمایت از صادرات خدمات فنی و مهندسی» و «توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی» به آنها پرداخته شده‌اند. بدون هیچ عدد اندازه، چشم‌انداز، سازوکار، روش و ضمانت اجرا که در عمل منجر به اثربخشی حداقلی این قوانین شده است. در این حوزه نیز مراجع مختلف وضع مقررات با درجات مختلف الزام که بعضاً قدرت بیشتری از مصوبات هیات وزیران دارند وجود دارد. ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی انرژی، نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور، شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی، وزرای عضو کارگروه صادرات، هیات امنای صندوق توسعه ملی، کارگروه بازگشت ارز حاصل از صادرات تعدادی از این مراجع وضع هستند.
- **افق کوتاه مدت عمر احکام صدور خدمات فنی و مهندسی:** اکثر پروژه‌های حوزه صنعت احداث و خدمات فنی و مهندسی دارای دوره ساخت طولانی هستند. این پروژه‌ها وقتی در قالب انواع گونه‌های سرمایه‌گذاری نیز تعریف می‌شوند طول دوره ساخت و بهره‌برداری تجاری چند دهه خواهد شد. همچنین عموماً پروژه‌هایی که به صورت بین‌المللی تعریف می‌شوند دارای پیچیدگی‌ها و ابعاد بزرگ‌تری نیز هستند. اما احکام بسیار زیادی در قالب بودجه‌های سنواتی تصویب می‌شوند که عمر قانون یک سال و عمر آیین‌نامه‌های اجرایی آن کمتر از یکسال است. به طور مثال در بند "د" تبصره ۱ قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور، دولت مکلف شده است

ضمانت‌نامه‌های صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی را تامین نماید. سیاست‌گذاری این موضوع در قالب اسناد بودجه که اعتبار آن در طی یک سال است، نمی‌تواند پاسخگوی نیاز فعالان حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی باشد. به عنوان مثال ضمانت نامه برای آزادسازی سپرده حسن انجام کار شاید پس از ۳ سال از اجرای عملیات احداث مورد نیاز پیمانکار شود و یا ضمانت نامه دوره انتقال در پروژه‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت در سال بیستم پروژه مورد نیاز است و سیاست‌گذاری برای ارائه تضامین در قالب اسناد بودجه‌های سنواتی نمی‌تواند راهگشا باشد. بنابراین در حوزه‌ای که صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی، تعهدات درازمدت به کشورهای مقصد صادرات خدمات فنی و مهندسی دارند، اما مقررات عمر یک سال و کمتر از یک سال دارند فضای کسب و کار را مبهم و غیر قابل پیش‌بینی می‌نماید. زیرا همواره این نااطمینانی وجود دارد که قوانین و مقررات با تغییر دولت و مجلس تغییر کنند. به طور مثال با شروع برنامه اول توسعه و اتخاذ سیاست‌های صادرات غیرنفتی تحول عمده‌ای در روند صادرات غیرنفتی پدیدار گردید، به طوری که با رشد متوسط ۲۶٫۶ درصد طی دوره مذکور (۱۳۶۸-۱۳۷۲) و در پایان برنامه اول به حدود ۵ میلیارد دلار رسید. سیاست‌های توسعه صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۷۳ در قالب حذف پیمان‌سپاری ارزی دنبال شد که درآمد ارزی را بیش از ۵٫۴ میلیارد دلار افزایش داد. با شروع برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸) و برقراری مجدد پیمان‌سپاری ارزی، رونق صادرات کالاها و خدمات غیرنفتی تا حدود زیادی متوقف و رشد متوسط به حدود ۴٫۸ درصد بالغ گردید. با شروع برنامه سوم توسعه صادرات غیرنفتی از رشد فزاینده‌ای برخوردار بود و صادرات خدمات از ۲۰۱۲ میلیون دلار در سال ۱۳۷۹ به ۳۴۸۸ میلیون دلار در سال ۱۳۸۰، ۵۰۲۵ میلیون دلار در سال ۱۳۸۱، ۶۲۴۹ میلیون دلار در سال ۱۳۸۲ و ۶۹۹۱ میلیون دلار در سال ۱۳۸۳ بالغ گردید. در برنامه سوم توسعه حدود ۱۰۱۳۵ میلیون دلار به عنوان صادرات خدمات پیش‌بینی شده بود که آمار عملکرد با ۱۳۳٫۵ درصد افزایش معادل ۲۳۶۶۵ میلیون دلار بوده است.^۱

۶. جمع بندی و ارائه راهکارهای پیشنهادی

با توجه به جمیع موارد فوق‌الذکر می‌توان نتیجه گرفت که افق کوتاه مقررات‌گذاری در کنار مراجع مختلف وضع و در معیت احکام سطحی با پراکندگی موضوعی و زمانی باعث پربشانی و آشفتگی قوانین و مقررات این حوزه شده است. به نظر می‌رسد این شیوه تقنین و مقررگذاری به دلیل نداشتن برنامه جامع، ذهنیت شفاف و سیاست کلی و یکپارچه در نظر سیاست‌گذار است. شایان ذکر است که این شیوه وضع قوانین و مقررات در دهه ۶۰ و ۷۰ در موضوعات مختلف نظام فنی و اجرایی کشور نیز وجود داشته است که پس از تصویب قانون برگزاری مناقصات و آیین‌نامه‌های اجرایی آن و آیین‌نامه تضمین معاملات دولتی شاهد بهبود نسبی چشم‌گیری در این حوزه بودیم. در این راستا اهم راهکارهای پیشنهادی برای بهبود محیط صدور خدمات فنی مهندسی و افزایش سهم این بخش از درآمدهای صادراتی کشور عبارت است از:

-۴

^۱ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خلاصه گزارش «طرح جامع صادرات خدمات»، شماره مسلسل: ۸۲۵۵، ص ۱۰ و ۱۱

- **عضویت در بانک‌های بین‌المللی:** عضویت ایران در بانک‌های توسعه آسیایی، توسعه آفریقایی و توسعه بریکس به منظور فراهم ساختن امکان شرکت در مناقصات بین‌المللی برای پیمانکاران و مشاوران ایرانی در پروژه‌های زیرساختی که این بانک‌ها تامین مالی آن را برعهده دارند، گامی مثبت در راستای افزایش سهم و جایگاه بخش صدور خدمات فنی و مهندسی کشور در اجرای پروژه‌های بین‌المللی می‌باشد.

- **مشوق‌های صادراتی:** در نظر گرفتن سبد متنوعی از مشوق‌های صادراتی به عنوان نمونه تنفیذ بند "ص" تبصره ۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور^۱ با سقف‌های به روز شده و با قابلیت امکان تهاتر این مشوق‌ها با بدهی‌های مالیاتی و سایر مطالبات دولت از پیمانکاران صادرکننده خدمات فنی و مهندسی و یا امکان تهاتر این مطالبات با بدهی‌های بانکی (از جمله تسهیلات ارزی اخذشده) از طریق قرار گرفتن بانک مرکزی در زنجیره تهاتر، می‌تواند سرمایه‌گذاری در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی را جذاب کند.

- **استفاده از ظرفیت‌های درگاه ملی مجوزها:** برپایه مصوبات شصت و ششمین نشست هیأت مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار وزارت اقتصاد و دارایی، مجوز تأییدیه خروج موقت ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز اجرای پروژه‌های خدمات فنی و مهندسی، در درگاه ملی مجوزها که بایستی طی ۳ روز کاری صادر شود، درج گردیده است. اما از شهریور ماه ۱۴۰۱ تا تاریخ نگارش این گزارش علی‌رغم این که مجوز پیش‌گفته در درگاه ملی مجوزها ثبت گردیده، اما هنوز فعال نشده است. بنابراین باتوجه به اهمیت موضوع و از آن روی که تامین ضمانت-نامه‌های صدور خدمات فنی و مهندسی نیز به موجب قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور در تعهد دولت قرار گرفته است، بایستی آیین‌نامه‌ای به تصویب هیأت وزیران برسد و فهرست تمامی مجوزهای مربوط به صدور خدمات فنی و مهندسی در آن احصاء گردد. باتوجه به تعریف مجوز در بند ۲۱ از ماده ۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی موضوع قانون اصلاح مواد (۱) و (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی و اصلاحات بعدی آن، هرگونه مجوز، تأییدیه، ضمانت‌نامه، استعلام و سایر موارد حسب مورد، در این آیین‌نامه قید گردد که با توجه به ظرفیتهای تبصره ۳ از ماده ۱ قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار، در صورت عدم پاسخگویی درگاه تخصصی مجوز در زمان اعلام شده، درگاه ملی مجوزها راسا نسبت به صدور مجوز اقدام نماید.

^۱ بند "ص" تبصره ۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۷: به منظور حمایت از تولید محصولات صادرات محور، مدیریت واردات، توسعه و ارتقای سهم صادرات و بهبود تراز تجاری کشور، دولت مکلف است حداکثر یک واحد درصد میانگین به نرخ تعرفه مؤثر کلیه کالاهای وارداتی که از انواع مشابه داخلی برخوردار می‌باشند به استثنای کالاهای اساسی، اضافه و درآمد مازاد حاصله به مبلغ سیزده هزار میلیارد (۱۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از درآمد حاصل از حقوق ورودی را به ردیف درآمدی واریز و معادل ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال آن را به صورت صددرصد (۱۰۰٪) تخصیص یافته از محل ردیف ۴- ۱۵۵۰۰۰ به وزارت صنعت، معدن و تجارت اختصاص دهد تا صرف تقویت و توسعه بازارهای هدف و تکمیل زنجیره توزیع بین‌المللی کالاهای صادراتی، اعطای جوایز و مشوقهای صادراتی، اعطای کمکهای فنی و اعتباری جهت نوسازی و بازسازی صنایع صادرات محور، ارتقای رقابت پذیری محصولات و خدمات صادراتی، یارانه تسهیلات اعطائی به واحدهای تولیدی صادرات گرا، یارانه حمل و نقل، کمک به صادرات خدمات فنی و مهندسی و افزایش سرمایه صندوق ضمانت صادرات ایران نماید.

– **دائمی کردن بند «د» تبصره ۱ قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور به عنوان حکم اثربخش:** همان طور که در بخش "آسیب‌شناسی قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی"، زیربخش "افق کوتاه مدت عمر احکام صدور خدمات فنی و مهندسی" بیان شد؛ **دائمی کردن احکام اثربخش می‌تواند به بهبود محیط صدور خدمات فنی و مهندسی کمک کند.** یکی از این احکام، بند «د» تبصره ۱ قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور است که حکم بسیار خوبی را در لایه قانون برای رفع مشکل ضمانت‌نامه صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی به ارمغان آورده است. لذا **دائمی شدن این حکم با کمی اصلاحات و تصریح بیشتر باید به عنوان یکی از مطالبات جدی بخش خصوصی باشد.**

– **تدوین قانون دائمی و جامع در خصوص حمایت از صدور خدمات فنی و مهندسی:** باتوجه به مشکلات ذکر شده در قسمت آسیب‌شناسی قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری در حوزه صدور خدمات فنی و مهندسی، تدوین قانونی دائمی و جامع در خصوص حمایت از صدور خدمات فنی و مهندسی و آیین‌نامه‌های اجرایی منبث از آن **نیازی ضروری است.** با توجه به ضرورت وجود متولی واحد که دارای اختیارات قانونی مکفی برای تصمیم‌گیری در این زمینه باشد، تعیین تکلیف تعهدات ارزی، مباحث گمرکی، تضامین، تکالیف وزارت امور خارجه از قبیل تربیت رایزنان بازرگانی و صدور روادید و اقدامات حمایتی دولت از جمله موارد مهمی هستند که بایستی همگی در یک قانون دائمی و جامع تعیین تکلیف شوند.

شایسته ذکر است برای اجرایی شدن مجموعه راهکارهای برشمرده نیاز است که بسترهای قانونی و مقرراتی موجود اصلاح شود، بر این اساس **اهم پیش‌نیازهای قانونی و مقرراتی برای اجرایی شدن راهکارهای پیشنهادی عبارتند از:**

– ۵

– **توسعه دامنه ماده ۴۶ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور^۱ و آیین‌نامه**

اجرایی آن: با توجه به درخواست برخی صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی دامنه شمول حمایت در نظر گرفته شده در این ماده به صادرات نیز تسری داد شود. بر این اساس نیاز است در متن این ماده قانونی پس از عبارت "پرداخت ناشی از واردات" عبارت "و صادرات" اضافه گردد. همچنین، پیشنهاد می‌شود تبصره‌ای به ماده ۴۶ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور به شرح ذیل الحاق شود:

"بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی و پس از کسب نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران اصلاحات لازم در آیین‌نامه اجرایی ماده (۴۶) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای

^۱ ماده ۴۶- به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود از محل حساب مزاد حاصل از ارزیابی خالص دارایی‌های خارجی، تفاوت ریالی ناشی از تعهدات ارزی قطعی با نرخ رسمی ارز تا نرخ ارز روز پرداخت ناشی از واردات کالاها و خدمات تا پایان سال ۱۳۹۱ را پس از رسیدگی به اسناد و حسابرسی دقیق پس از احراز ورود کالا به کشور و رعایت ضوابط قیمت‌گذاری و عرضه توسط دریافت‌کننده تسهیلات، تأمین نماید.

نظام مالی کشور - مصوب ۱۳۹۴ - (تصویب‌نامه شماره ۱۶۴۲۴۰/ت/۵۲۶۹۱ هـ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۳ هیأت وزیران) را بر پایه اصلاحات ماده ۴۶ قانون جهت تصویب به هیأت وزیران ارسال نماید."

- **پیشنهاد الحاق به بند "د" تبصره ۱ قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور:** دولت موظف است حداقل ۳۰ درصد از محل منابع بودجه ردیف متفرقه شماره ۸۰-۷۵۰۰۰۰۰ موضوع "اعتبار مشوق‌ها و زیرساخت‌های صادرات غیرنفتی و غیرپتروشیمی" صرف مشوق‌های صادراتی ذکرشده در این بند برای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی در نظر گیرد. این اعتبار صرف موارد زیر باید گردد:

- ✓ پرداخت کمک هزینه کارمزد صدور ضمانتنامه‌ها
- ✓ پرداخت کمک هزینه گشایش اعتبارات اسنادی
- ✓ پرداخت یارانه سود تسهیلات بانکی

✓ جوایز صادرات خدمات فنی و مهندسی (موضوع بند "د" ماده ۱۹ آیین‌نامه اجرایی حمایت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی)

تبصره ۱: آیین‌نامه اجرایی این بند با تشریح سازوکار شیوه تخصیص آن به صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی و با رعایت انصاف، ظرف یک ماه به پیشنهاد وزارت صمت و با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان برنامه و بودجه کشور و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران جهت تصویب به هیأت وزیران ارائه گردد. تبصره ۲: جوایز صادرات خدمات فنی و مهندسی در صورت درخواست صادرکننده قابلیت تهاتر مطابق جزء ۱ بند "ث" تبصره ۶ قانون بودجه سال ۱۴۰۲ را با بدهی‌های قطعی صادرکنندگان به دولت را دارد.

- **پیشنهاد وضع قانون "عضویت جمهوری اسلامی ایران در بانک توسعه آسیایی"**

ماده واحده - به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود تا به عضویت بانک توسعه آسیایی با میزان سهم سرمایه برابر در آید.

- **پیشنهاد وضع قانون "عضویت جمهوری اسلامی ایران در بانک توسعه آفریقایی"**

ماده واحده - به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود تا به عضویت بانک توسعه آفریقایی با میزان سهم سرمایه برابر در آید.

- **پیشنهاد وضع قانون با عنوان "قانون عضویت جمهوری اسلامی ایران در بانک توسعه بریکس"**

ماده واحده - به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود تا به عضویت بانک توسعه بریکس با میزان سهم سرمایه برابر در آید.

– پیشنهاد تصویب آیین‌نامه "فهرست مجوزها و استعلام‌های مرتبط با صدور خدمات فنی و مهندسی": در پروژه‌های صدور خدمات فنی و مهندسی بعضی از مواعد مانند تسلیم ضمانت‌نامه شرکت در مناقصه و یا ضمانت‌نامه انجام تعهدات، کوتاه و کلیدی هستند که عدم رعایت آن می‌تواند منجر به محرومیت صادرکننده از شرکت در مناقصه و یا عدم انعقاد قرارداد گردد. با توجه به الزام دولت به تامین ضمانت‌نامه‌های صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی به موجب بند «د» تبصره ۱ قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور، چابک عمل کردن دولت بسیار مهم است. لذا با توجه به بستر مهیا شده در تبصره ۳ ماده ۱ قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار^۱، ضروری است آیین‌نامه‌ای به تصویب هیات وزیران برسد و تمام اقدامات در تعهد دولت که برای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی بایستی به انجام برسد، احصا و مواعد زمانی آن در آیین‌نامه به صراحت قید گردد. تا اگر دستگاه متولی صدور مجوز یا پاسخ به استعلام از زمان پیش‌گفته تعدی کرد، مجوز به صورت خودکار از طریق درگاه ملی مجوزها صادر شود.

– پیشنهاد الحاق بند "ب" به ماده ۸ قانون "الحاق برخی موارد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت ۲": جهت دائمی شدن تعهد صدور ضمانت‌نامه‌های صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی بر عهده دولت، "تمامی شرکتهای صادرکننده خدمات فنی-مهندسی که برای استفاده از منابع بین‌المللی جهت اجرای طرح در خارج از کشور با مشکل ضمانت‌نامه مواجه هستند، با تأیید سازمان توسعه تجارت ایران می‌توانند از ضمانت‌نامه‌های عهده دولت به ذینفعی کشور مقصد استفاده نمایند. بانک‌های عامل مکلفند براساس نوع صادرات خدمات فنی و مهندسی در ازای اخذ وثایق مورد تأیید بانکی مطابق آیین‌نامه تضمین معاملات دولتی به شماره ۱۲۳۴۰۲/ت ۵۰۶۵۹ هـ مورخ ۱۳۹۴/۰۹/۲۲ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن از شرکتهای متقاضی ضمانت‌نامه نسبت به صدور گواهی اخذ وثیقه و اعلام آن به وزارت امور اقتصادی و دارایی اقدام نمایند. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است پس از دریافت گواهی وثیقه بانکی نسبت به صدور ضمانت‌نامه دولتی برای شرکت متقاضی و به ذی‌نفعی دولت کشور مقصد، اقدام و نسخه‌ای از آن را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال نماید. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان برنامه و بودجه کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، آیین‌نامه اجرائی این بند را حداکثر ظرف یک‌ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون تهیه و جهت تصویب به هیأت وزیران ارائه نماید.

– تدوین لایحه "قانون احکام دائمی مربوط به صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی": نظر به پراکندگی قوانین و مقررات این حوزه و همچنین عدم وجود متولی با اختیارات قانونی مکفی برای تصمیم‌گیری

^۱ تبصره ۳- چنانچه هر یک از مراجع صدور مجوز در موعد مقرر در درگاه ملی مجوزهای کشور، پاسخ درخواست- کننده مجوز را اعم از قبول یا رد اعلام نکند، به منزله موافقت در نظر گرفته شده و مجوز مورد نظر از طریق درگاه ملی مجوزهای کشور به طور خودکار صادر شده و در اختیار متقاضی قرار می‌گیرد. تمامی مسؤولیت‌های حقوقی و صنفی که در رابطه با مجوزهای صادره، بر عهده مرجع صادرکننده است، در خصوص مجوزهای صادره شده در این فرآیند نیز پابرجاست. مرجع صدور مجوز در صورت رد درخواست، موظف است دلایل و مستندات تصمیم خود را به صورت مکتوب به اطلاع متقاضی برساند.

در خصوص مسائل صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی، لذا ضروریست قانونی جامع که مسائل مختلف صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی از قبیل اعطای تسهیلات، رفع تعهدات ارزی، امور گمرکی، تضامین، تکالیف وزارت امور خارجه و... را دربر می‌گیرد، با مشارکت بخش خصوصی تدوین شود و به تصویب برسد.

– مذاکره با دولت‌های کشورهای هدف نظیر عراق، روسیه، ازبکستان، قزاقستان و ... برای ارجاع کار به شرکت‌های ایرانی در مذاکرات مقامات ارشد دو کشور